

100 години от рождението на Варлам Шаламов

На днешния ден преди 100 години в сърцето на руската провинция, във Вологда, в свещеническо семейство се ражда Варлам Тихонович Шаламов.

Едва ли някой друг от милионите човешки същества, на които страшният ХХ век отсъди да преминат през всички кръгове на земния ад има по-голямо право да носи титлата Данте на нашето столетие от автора на «Колимските разкази». Запокитен от ранна младост в лагерния свят на новия комунистически земен рай той превръща своя лично изтерзан опит във вечна, разтърсваща и незабравима литература. В уралския лагер, в сибирския рудник и зад телената мрежа на лазарета Варлам Шаламов постига най-големите низини на човешкото съществуване и падение – и свидетелства за висините на човешкия дух, за жертвоготовността и за вътрешния закон във всеки от нас.

Невъзможно е човек, преминал през неговата «Четвърта Вологда», крачил по неговия «Ляв бряг», станал свидетел на «Възкресението на лиственицата». познал «Артистите

на лопатата» и с ужас и нетърпение разлиствал всяка поредна страница на «Колимските разкази» да си остане същият и непроменен да възприема света около себе си. След книгите на Варлам Шаламов нищо не може да ни учуди или отчая – нито сръбският геноцид над довчерашни сънародници в Босна, нито касапницата в Руанда или възраждането на средновековни призраци в суданския Дафур и в Близкия изток.

Позналият Варлам Шаламов знае, че на Земята съществува абсолютно Зло, че то върлува с десетилетия в Съветска Русия и е винаги и всякога готово и днес да захапне поредната си жертва – там където на мястото на милосърдието, солидарността, взаимопомощта се възцарява принципа «Няма Бог - значи всичко е позволено». Злото е там, където хората са готови да приемат, че ближният им не е човек като тях, а класова, расова или религиозна отрепка, същество по-нискостоящо и от животните, което няма право на милост.

Мотивацията си за творчество – въпреки черната бездна, която носи в себе си – Варлам Шаламов описва в няколко реда до Александър Солженицин през 1962 г. «Помнете най-главното: лагерът е отрицателна школа от първия и до последния ден, за когото и да е. Никой човек – нито началник, нито арестант не бива да го вижда. Но след като ти е било съдено да го видиш – тогава трябва да разкажеш истината, колкото и страшна да е тя. За себе си отдавна съм решил, че ще посветя целия си оставащ живот именно на тази истина».

Солженицин и Шаламов са две имена, сякаш сплетени неразривно като хронисти и пътеводители по сибирските лагерни маршрути. При по-внимателно вглеждане и осмисляне на литературната, но и на обществената позиция на всеки от тях, различията в личностното формиране и в гражданския подход неизбежно надделяват. Може би тук е и обяснението за печалното, дегенеративно плъзгане на Александър Солженицин през последните години към великоруския имперски шовинизъм. Нелепо е да си представим Варлам Тихонович Шаламов да преклонява глава за да може един Владимир Путин да му преметне лентата на руско държавно отличие. За автора на Архипелага орденът е висша форма на признание на Родината. Ще допусна, че за колимския разказвач, получаването на награда от ръцете на наследника на «вохровската охрана» би била кощунствено предателство пред паметта на онзи майор Пугачов, на чийто последен бой той постави вечен литературен паметник.

След 19 години лагери и заточение някогашният млад лирик и филолог се завръща от Гулаг в Москва през 1956-та за да започне тъжния и мизерен живот на белязан с клеймото на враг на народа елемент. Препитава се от кореспонденции и очерци.

Неуморно и тайно пише своите свидетелски показания от онези кръгове на Ада, за които Солженицин само намекна в своя «Първи кръг». Съдено му е да не види приживе тяхната публикация.

Варлам Шаламов почина на 17 февруари 1982 в московско старопиталище. Опяват го в «Свети Никола» на Новокузнецкая пред шепа верни почитатели. Страшната руската съдба се погрижва човекът, който чете заупокойна молитва и изпраща Варлам Тихонович на вечния му път да е отец Александър Мен. През 1990 г. този смел, чист и непреклонен руски свещеник бе посечен с брадва от наемен убиец. Престъплението остана неразкрито.

«Варлам Шаламов е мъртъв», бе казал Солженицин през 1972, раздразнен от, според него, неуместното поведение на своя литературен колега. Едва ли някога нобелистът се е лъгал по-жестоко. И Варлам Шаламов е жив, и темите, които той писа с кръв и сълзи са живи и мъчат и до днес.

«Смъртта е тих живот на другия бряг, просто трябва да доплуваш, да додишаш ...» - из тефтерчетата на В.Ш., 1961 г.